

УДК 811.163.41'373.43.45=111:316.7
811.163.41'373.43.45=111:81'373.43.45=111(100):[81'26

*Ивана Лазих Коњик**

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

УЗРОЦИ АНГЛОКАЛИЗАЦИЈЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

У раду се анализира мотивација и узроци настанка англокализама у српском језику. Указује се на узајамни однос и условљеност друштвених и културних процеса глобализације и глокализације у језику у вези са променом значења глобално раширених англицизама. Издвајају се прагматички разлози, друштвени и културни утицаји и „незнање” као основни узроци промене значења англицизама у српском језику. У закључку се истиче да је овај нови слој лексике, који настаје наглим приливом интернационално распрострањених англицизама у српски језик, углавном ефемерне природе, те да је статус позајмљеница овог типа и њихов утицај на развој језика у овом тренутку тешко проценити, осим са глобалистичког аспекта, па ће тек праћење даљег развоја језика и језичка реалност у наредном периоду показати како се према њима треба односити и како их нормирати са лексичког становишта.

Кључне речи: интернационализми, англобализми, позајмљенице, англицизми, англокализми, нове речи, српски језик.

1. Глобализација и лексичке промене. У нашем претходном истраживању најновијих лексема у савременом српском језику које настају различитим поступцима стварања, позајмљивања или развојем и променом значења старих, постојећих речи, указали смо на живе и динамичне процесе укрштања друштвених и културних промена и појава са лексичким развојем (Лазих Коњик 2021). У општим процесима глобализације који су преко економског и технолошког међународног повезивања и зближавања захватили све области нашег живота, па тако и језик, евидентна је растућа тенденција ширења и утицаја енглеског језика и културе на друге

* ivana.konjik@isj.sanu.ac.rs

** Рад је финансирало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-9/2021-14 који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

језике и културе, која је у лингвистичким истраживањима у раду Д. Ајдацића (2020) названа *ан(гло)глобализација*, а исти овај термин предложен је у истраживањима Т. Прћића (2019¹: 17),² који енглески језик назива још и одомаћеним страним језиком. Т. Прћић наводи нове особине енглеског језика (лака аудио-визуелна доступност, двојно усвајање: спонтано и учењем (подучавањем), и функција допунског језика), које га издвајају и чине другачијим у односу на друге стране језике, због чега енглески све више личи на матерњи језик и има велики утицај на националну културу.

2. Англобализми, према Д. Ајдацићу, представљају речи из енглеског језика које су интернационално (глобално) распрострањене и које у различитим националним културама задржавају значење које имају у енглеском језику, попут *пинап*, *вамп*, *модел*, *супермодел*, *бимбо*, *бе(ј)би*, *стриптизета* (в. Ајдацић 2020). Они су одређени додатном чињеницом да су настали у процесу глобализације, у којем је енглески језик задобио статус *lingua franca*, па су то најчешће нове речи које данас настају у енглеском језику и истодобно се преносе у друге језике. Деловањем процеса англобализације остварује се интернационализација лексике.

3. Англобализација – англокализација. Поред англобализације изражена је и друга њој наизглед супротна тенденција да се глобални феномени прилагођавају и мењају у складу са локалним приликама, коју је Д. Ајдацић у примени на језик у своме раду назвао *ан(гло)глокализација* (према економском термину *глокализација*).³ Као резултат језичког процеса англокализације настају *ан(гло)глокализам* под којима Ајдацић разуме интернационално распрострањене енглеске речи које су у националним

¹ Прво издање књиге *Енглески у српском* објављено је 2005. године. Користили смо треће електронско издање објављено 2019. које представља дигиталну верзију другог издања штампане књиге *Енглески у српском* из 2011. Сам аутор за друго издање из 2011. у Напоменама уз друго издање каже да оно доноси непромењен текст првог издања из 2005. са исправљеним малобројним омашкама и допуњеним библиографским подацима (в. Прчић 2019: 11, Напомене уз друго издање).

² Према термину *глобализација* који се користи за означавање новије појаве уједначавања привреде и културе у међудржавним размерама. Д. Ајдацић истиче да су англоглобализми англицизми који се шире и преузимају у другим језицима у процесу глобализације. Исту ову појаву је Е. Корјаковцева назвала *амероглобализација* (према Драгићевић 2021: 35).

³ Термин *глокализација* се онедавно употребљава у оквиру маркетиншких стратегија да укаже на међусобну повезаност и узајамност глобалног и локалног у виду стварања локалних верзија глобалних појава под утицајем глобалних процеса, што је истакнуто самим називом: енгл. *glocal* је сливеница од речи *global+local* (исп. и Ајдацић 2020: 30). У савременом друштву, овакви наизглед супротни процеси су уобичајена појава а јављају се као међусобне реакције и одвори једних на друге, па је, тако, и у језику запажено напореда постојање наизглед супротних и дивергентниг процеса глобализације и локализације, интелектуализације и урбанизација језика итд.

културама добиле локалне семантичке црте. Ајдачић наводи неколико врста језичке англокализације. Глокализацију „одозго” која је наметнута, диригована од стране одређених извора утицаја и моћи с нарочитим циљем. Таква је „бизнис глокализација” коју спроводе и финансирају велике иностране компаније са стратешким циљем прилагођавања потребама тржишта ради профита и „државна глокализација” у области језичке политике.⁴ С друге стране глокализација може долазити „одоздо”. То је, према Д. Ајдачићу, „спонтана глокализација”, која настаје у процесу комуникације прилагођавањем глобално распрострањених енглеских назива сопственим говорним потребама.

4. Узроци англокализације. У даљем свом излагању, Д. Ајдачић указује на семантичке и културолошке аспекте језичког процеса глокализације који су прагматички условљени и доводе до развоја различитих конотативних лингвокултуролошких компонената значења, међу којима је нарочито изражена појава експресивизације значења у виду пејоративизације, а ређе естетизације, што је иначе карактеристично за најновији период језичког развоја, као и употреба колоквијалних или жаргонских језичких средстава (в. Ристић 2012: 9–19, Драгићевић 2021). Ајдачић наводи следеће примере англокализама у области именовања жена указујући на семантичко-творбене и језичко-стилске компоненте које су се формирале у оквиру српске етнокултурне и националне језичке заједнице: *фенсерка* [помодарка + савремено (’у тренду’), презриво], *климактеруша* [’жена која је у климаксу’ + жаргонски, пејоративно], *фригидуша* [’жена која је хладна у полном смислу’ + жаргонски, пејоративно], *флертуша* [’жена склона флерту’ + жаргонски, пејоративно], *секс бомба*, *герла*, *милфица*, *милфача*, *спонзоруша*, *силиконка*, *фетуља* (Ајдачић 2020: 37–39).

5.1. О променама које су захватиле српски језик у вези са новом оријентацијом српске културе ка англоамеричкој под утицајем глобализације писао је доста Т. Прћић. За разлику од Ајдачића који у своме раду на примеру наведених англоглокализама осветљава лексичке семантичке промене у лингвокултурим оквирима, Прћић разматра примере семантичких отклона и промена у српском језику у односу на енглески не само на лексичком него и на другим језичким нивоима (правописном, изговорном, граматичком, семантичком, прагматичком) фокусирајући се на питања (не)одговарајуће адаптације англоглобализама у српском и оцењујује их

⁴ Пример може бити актуелна друштвена политика у домену равноправности полова која се спороводи под утицајем спољашњих европских деловања, која у домену језичке политике резултира стварањем бројних нових мовираних фемининатива. Добре примере бизнис језичке глокализације у словеначком друштву и језику, навео је Б. Керн у свом излагању на Округлом столу о англокализмима у језицима балканских Словена одржаном 8. 11. 2021. год., које се публикује у овом броју *Новоречја*.

са нормативног аспекта. За нас су занимљиви примери које Прћић наводи, нпр. *пролонгирати* са смислом 'одгодити' и 'одложити' (уместо изворног 'продужити'), *дефинитивно* са смислом 'засигурно', 'зацело', 'извесно', *економија* од енгл. *economy* са значењем 'економија' уместо изворног 'привреда'; *пурпуран* са смислом 'љубичаст' према енгл. *purple* 'љубичаст' иако у српском постоји прид. *пурпуран* изведен од им. *пурпур* која је ушла из латинског са значењем 'љубичастоцрвена боја', *копија* са значењем 'дупликат' од енгл. *copy* 'примерак' (књиге), *петролеј* од енгл. *petrol* 'нафта', *оригиналан* од енгл. *original* 'првобитан' (предлог) итд.

5.2. Према мишљењу Т. Прћића „у најновије време све чешће се пресликава само њихова форма [англицизама], док припадајућа садржина остаје не само недовољно јасна него и недовољно утврђена” (Prčić 2019: 26). Разлог је недовољно познавање (норми) енглеског језика, али и српског, и „површно и недоучено превођење” засоновано често на интуицији и народној етимологији које доводе до тога да се енглеским речима придаје „нека магловита садржина, наизглед изведена из контекста, при чему се она стварна и објективна садржина налази у сенци субјективног језичког осећања, увелико подложног спољним утицајима и сталним променама” (Prčić 2019: 26). На тај начин англицизми временом добијају (погрешна) значења по којима се удаљавају од изворног предлошка. Уз неке друге појаве које описује, појаву искривљивања значења у односу на енглески оригинал Прћић сматра последицом недовољне бриге о језику и именује општим називом *енглески у српском* или *англосрпски*⁵ (проширујући опсег и на неке друге лексеме и појаве српског језика, в. примере које наводи на стр. 26–30). Он их, дакле, сматра аномалијама и погрешним употребама речи, огрешењем о норму, последицом немарног односа према језику и негативно их оцењује.

6. Сличне ставове о утицају глобализације на језик и културу заступа П. Пипер наводећи да се словенски језици под утицајем културне и језичке глобализације „уситњавају и конфронтирају, њихова књижевнојезичка норма често се озбиљно љуља, њихова лексичка грађа се обезвређује, а увозна језичка грађа се намеће као престижна” (Пипер 2014: 283).

7. Савремено стање у српском друштву и култури и рефлектовање на језик и његов речнички фонд Р. Драгићевић је описала као „допринос глобализације банализацији лексичког фонда српског језика” (Dragičević 2021: 34–42). Она итиче да се главни утицај глобализације на српски језик и на све остале словенске језике огледа у снижавању језичке културе и свођењу многих функционалних стилова на разговорни. Међу примерима које наводи као потврду својих разматрања о експресивизацији језика но-

⁵ Англосрпски је „врста српског језика који (све више) одступа од својих норми и (све више) бива употребљаван према нормама енглеског језика” (Prčić 2019: 24).

винарства и банализацији лексике и стила налазе се углавном околионализми експресивне природе, по правилу пејоративни, међу којима и они који се могу интерпретирати са англоглокализацијског становишта. То су лексеме: *фејсбуковац* [корисник друштвене мреже Фејсбук + 'обезвређивање'], *кокаколичар* [особа која пије кокаколу (обично већу количину) + 'зависник од кокаколе' + 'онај који (више) не пије алкохол'], *харвардлија* [професор са Универзитета Харвард + негативна експресивност омаловажавања, подсмевања], *интернетлија* [особа која се служи интернетом + експресивност омаловажавања, подсмевања], *дизнилендизација* [назив за појаву да челници града улажу новац само у садржаје који ће привући туристе + негативна експресивност омаловажавања], *орбанизација* [политика затварања земље за мигранте + 'негативан однос према таквој политици']. У свим наведеним лексемама поред појмовних идентификују се и лингвокултуролошке семе или семеме које показују духовитост, ироничност, пејоративност, понижавања, обезвређивања и др., а условљене су конкретним чињеницама и појавама или процесима који су евидентни у нашој савременој националној култури коју одликује тенденција снижавања и оријентација на најшире народне слојеве, масу.

8. **Дискусија.** Претходно изнети подаци у вези са променом значења глобално раширених англицизама у актуелном српском језику, омогућавају нам да уочимо актуелне процесе у развоју лексике српског језика и изведемо неке опште закључке у вези са мотивацијом и узроцима настанка англокализама тј. променом значења англицизама у српском језику.

9. Најпре, српски језик у најновијем периоду свога развоја снажно сведочи о оба описана процеса, англобализације и англокализације, позајмљивањем и ширењем у употреби тзв. англобализама, и њиховим посрбљавањем у виду тзв. англоглокализама, сведочећи о актуелној англоамеричкој и глобалној оријентацији српске културе.

10. Разлози промене значења позајмљених енглеских речи у српском различити су и са различитих становишта се посматрају и оцењују у досадашњим истраживањима, а као основни јављају се прагматички разлози, друштвени и културни утицаји и „незнање”.

11. У процесу англокализације / семантичке адаптације нових англицизама, иворним појмовним садржајима придружују се други семантички елементи, емотивни и прагматички, који су резултат индивидуалног искуства појединца и искуства социјалне заједнице. Истраживања показују да је у најновијем периоду развоја лексикона српског језика изражена тенденција експресивизације значења чешће с пејоративним призвуком и негативном конотацијом, него позитивном, затим тежња да се постигне ефекат оригиналности и креативности што води ка индивидуализацији језичког израза. Језик, на тај начин, испољава својство флексибилности и

креативни потенцијал да реагује на промене у друштву и култури и прилагођава се (културним) потребама. Временом позајмљена лексика, како је запазила С. Ристић (2012: 18) „показује повећану способност адаптације, што се у њеном усвајању од стране носилаца српског језика јавља као природна реакција на јачи прилив интернационализама и англицизама”.

12. Бројни примери англицизама који су у литератури квалификовани као „неоправдане и објективно непотребне иновације настале под утицајем норме из енглеског” (PRČIĆ 2019: 58) израз су тренутне језичке моде и, уистину, откривају појаве и особине актуелне друштвене, културне и језичке стварности у којој напоредо делују антагонистичке тенденције глобалног културног уједначавања, помодарстава и националне (локалне) културне особености и индивидуализације.

13. Посуђивање нових енглеских назива за постојеће предмете, појмове и појаве, за које у језику већ постоје лексеме, не само да потврђује динамичку природу језика, него сведочи о томе да употребу језичких јединица поред граматичких регулишу и прагматичка и стилска правила у међусобном садејству и усклађивању са основним правилом језичке економије, због чега се истозначна лексика временски раслојава, а говорници је бирају из помодних разлога.

14. Промена значења позајмљених енглеских речи, без обзира што је често узрокована недовољним познавањем енглеског језика, представља, такође, један вид (функционалностилске) адаптације у спонтаној употреби. У овом виду она захвата не само лексички већ и све друге језичке нивое и на дугорочном плану доводи до дестабилизације стандарднојезичке норме. Међутим, без обзира на то што се са аспекта анализе међујезичког контакта овакви примери оправдано сматрају погрешним преводима или погрешним народним етимологисањем (што је релевантан податак за дијахрону етимолошку анализу), са синхроног лексиколошког становишта они су факат недовршеног процеса адаптације у језичком, лексичком развоју, који у процесу интензивног позајмљивања, поред наведених објективних разлога, општих друштвено-економских и културних разлога, укључују и потребе говорне заједнице, њених социјалних група и појединаца да сачувају аутентичност свога језичког израза и креативни потенцијал свог језика. Будућа језичка језичка стварност и употреба, као и увек, показале да ли су и на који начин (у којим регистрима и сл.) прихваћени и ови спонтани начини језичког прилагођавања позајмљеница.

15. Закључак. Описано стање представља део језичке слике актуелног времена и сведочанство о друштвеним, културним и језичким појавама и процесима који се одвијају у Србији с почетка 21. века. Они недвосмислено показују не само брз проток информација и капитала, него и брзо усвајање нових предмета, појмова, појава и процеса и њихових страних

имена у области друштвеног и културног развоја, у којима један производ потискује други, једна појава сустиже другу, што у језику доводи до наглих лексичких промена. Оне се огледају, у првом реду, кроз обилато позајмљивање англицизама, а затим и кроз њихово неминовно прилагођавање систему српског језика и особеностима националне културе. Уз појачан прилив интернационалне лексике, све је већи број казимиализама и других индивидуалних језичких творевина којима се тежи постићи оригиналност сопственог социјалног, статусног и др. израза. Разматране нове појаве у најновијој фази развоја српског језика потврђују тезу да узајамно деловање глобалних и локалних процеса не само у друштву, како је запажено у друштвеним наукама, него и у језику, у виду појачаног процеса језичке глокализације, настају под утицајем глобализације као производ ширег глобалног дискурса (исп. РАДОВИЋ 2009: 28–29).

16. У радовима наших водећих лингвиста садашња језичка ситуација оличена у виду конгломерата језика окарактерисана је као негативна друштвена појава, „глобализација кича и других видова супкултуре” (ПИПЕР 2014: 281), „немар, бахатост и снижавање језичке културе” (DRAGIĆEVIĆ 2021: 34), „све већа распрострањеност ’немарног функционалног стила’”, сажето окарактерисаног у виду формулације „Пиши како хоћеш, читај како ти одговара, с граматиком како ти воља, а са значењем шта буде!” (РРСЋИЋ 2019: 25). С обзиром на то да под утицајем глобализације свакодневно и у великој мери у наш језик надиру нове речи које више не пролазе редовни процес адаптације, ствара се ефемерна лексичка зона чији је утицај на развој језика у овом тренутку тешко проценити, осим са глобалистичког аспекта, па ће тек праћење даљег развоја језика и језичка реалност у наредном периоду показати како се према њима треба односити и како их нормирати са лексичког становишта.

ЛИТЕРАТУРА

- АЛДАЧИЋ, Дејан 2020. Називи жена и глобализација – англицизми у српском језику, *Новоречје* 3, 29–42.
- ЛАЗИЋ КОЊИК, Ивана 2021. Англобализми и други неологизми у најновијем периоду развоја српског језика, *Новоречје* 4, 19–28.
- ПИПЕР, Предраг 2014. *Лингвистичка славистика, Студије и чланци*. Београд: Славистичко друштво Србије.
- РАДОВИЋ, Срђан 2009. *Слике Европе*. Београд: Етнографски институт САНУ.
- РИСТИЋ, Стана 2012. Творбени процеси у најновијем периоду развоја лексике српског језика. У: С. Ристић, *О речима у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.

- DRAGIĆEVIĆ, Rajna 2021. Globalizacija i leksika srpskog i drugih slovenskih jezika u XXI veku. U: R. Dragićević, D. Sokolović, M. Đurić, D. Ajdačić, *Slovenska susretanja: jug i zapad*. Warszawa: Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej Wydział Polonistyki UW, 11–45.
- PRČIĆ, Tvrтко 2019. *Engleski u srpskom*, treće elektronsko izdanje. Novi Sad: Digitalna biblioteka Filozofskog fakulteta. [<https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/978-86-6065-512-9.pdf>] pristupljeno 15. 11. 2021.

Ивана Лазич-Коник

ПРИЧИНЫ АНГЛОКАЛИЗМОВ В СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

В статье анализируются мотивы и причины образования англокализмов в сербском языке. Указывается на взаимосвязь и обусловленность социокультурных процессов глобализации и глокализации языка в связи с изменением смысла глобально распространенных англицизмов. Прагматические причины, социальные и культурные влияния и незнание выступают в качестве основных причин изменения значения англицизмов в сербском языке. В заключение подчеркивается, что этот новый слой словарного запаса, созданный внезапным притоком интернациональных англицизмов в сербский язык, в основном носит эфемерный характер, и что его влияние на развитие языка в основном трудно оценить, кроме с глобалистического аспекта, поэтому только мониторинг дальнейшего развития языка и языковая реальность в предстоящем периоде покажут как к ним следует относиться и как их стандартизировать с лексической нормативной точки зрения.

Ключевые слова: интернационализмы, англобализмы, заимствования, англицизмы, англокализмы, новые слова, сербский язык.